

УДК 338.439

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-2-8>

Шапошников К.С.

доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Міністерства освіти і науки України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0640-9934>

Крилов Д.В.

доктор економічних наук,
Заслужений економіст України,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8522-5433>

Чуб А.В.

докторант
Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Юрія Бугая

Shaposhnykov Kostiantyn

D. Sc. (Economics), Professor,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Head of the Department of Research and Attestation
of Scientific Personnel of the State Scientific Institution
"Institute of Education Content Modernization"
of the Ministry of Education and Science of Ukraine

Krylov Denys

D. Sc. (Economics), Honored Economist of Ukraine,
Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Zaporizhzhia National University

Chub Anton

Doctoral Student
Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University

КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ В РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

CAPITAL INVESTMENTS AND THE ROLE OF THE STATE IN THE DEVELOPMENT OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

У статті доведено, сучасний період господарювання, будь-яка економічна активність підпорядковується циклічній динаміці, яка напряму пов'язана з інвестиційною діяльністю. Тому, одним із завдань державної регуляторної політики є стимулювання економіки в періоди спаду не лише за рахунок державних видатків, але й інвестицій в пріоритетні галузі. Зважаючи на те, що підприємства АПК відіграють ключову роль в економічному розвитку держави, тому актуальним завданням є оцінка капітальних інвестицій в агропромисловий комплекс, та визначення ролі держави в інвестуванні. На основі аналізу літературних джерел було визначено, що роль держави в цьому процесі, з позиції регуляторної діяльності, на думку авторів полягає у проведенні якісних економічних та соціально-політичних реформ, які дозволять подолати монополізацію ринків, тінізацію економіки, корупцію, недосконалість судочинної та правоохоронної систем. Щодо АПК, необхідно вживати заходи для припинення аграрного рейдерства, розвитку сільськогосподарської інфраструктури, державної підтримки фермерських господарств тощо. За результатами проведеного аналізу було зроблено висновки що у 2019 р. на підприємствах АПК, на відміну від всієї економіки, спостерігалось значне скорочення фінансування капітальних видатків. В перспективі це може призвести до циклічних коливаний в галузі, що є небажаним. Науковою новизною даної роботи є подальший розвиток ме-

тодології оцінки інвестиційного забезпечення підприємств агропромислового комплексу України на основі міжгалузевого порівняльного аналізу, що на відміну від існуючих дозволяє визначити не лише кількісний бік вивчаємого явища, але й виконувати оцінку ефективності впровадження інвестицій на основі показників ділової активності та дозволяє обґрунтувати пріоритети державної підтримки підприємств основних та допоміжних видів діяльності.

Ключові слова: капітальні інвестиції, соціально-економічний розвиток, агропромисловий комплекс, державне регулювання.

The article proves that in the modern period of management, any economic activity is associated with cyclical dynamics, which is directly related to investment activity. Therefore, one of the tasks of the state regulatory policy is to stimulate the economy in times of recession not only through government spending but also investment in priority areas. Given that, we should understand that the agro-industrial enterprises play a key role in the economic development of the state, so the urgent task is to assess capital investment in the agro-industrial complex, and determine the role of the state in investing. Based on the analysis of scientific literature sources, it was determined that the role of the state in this process, from the standpoint of regulatory activity, according to the authors is to conduct quality economic and socio-political reforms that will overcome market monopolization, shadow economy, corruption, judicial and law enforcement systems. Regarding the agro-industrial complex, it is necessary to take measures to stop agrarian raiding, development of agricultural infrastructure, state support of farms, etc. According to the results of the analysis, it was concluded that in 2019 at the enterprises of agro-industrial complex, in contrast to the whole economy, were a in a significant reduction in funding for capital expenditures. In the long run, this may lead to cyclical fluctuations in the industry, which is undesirable. The scientific novelty of this work is the further development of the methodology for assessing the investment of enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine on the basis of intersectional comparative analysis, which in contrast to the existing substantiate the priorities of state support of enterprises of main and auxiliary activities.

Keywords: capital investments, socio-economic development, agro-industrial complex, state regulation.

Постановка проблеми. В сучасний період господарювання, будь-яка економічна активність підпорядковується циклічній динаміці, яка напряму пов'язана з інвестиційною діяльністю. Тому, одним із завдань державної регуляторної політики є стимулювання економіки в періоди спаду не лише за рахунок державних видатків, але й інвестицій в пріоритетні галузі. Зважаючи на те, що підприємства АПК відіграють ключову роль в забезпеченні продовольчої безпеки держави, практична значущість впливу зовнішньої торгівлі на її стан переходить також в площину соціальної відповідальності та підкреслює важливість ефективної регуляторної політики держави. Тому актуальним завданням є оцінка капітальних інвестицій в агропромисловий комплекс, та визначення ролі держави в інвестуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На проблему залучення інвестиційних ресурсів в діяльність підприємств АПК в своїх роботах звертали увагу такі вітчизняні вчені, як: І. Абрамович, О. Гальцова, Ю. Лисогор, О. Панасюк, О. Скидан, Р. Чорний, В. Лучка та інші [1–6]. Перспективи активізації даного процесу Т. Мацибора та А. Михайлов пов'язували з необхідністю забезпечення галузевої привабливості за рахунок створення сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі [7–8]. Роль держави в цьому процесі, з позиції регуляторної діяльності, на думку авторів полягає у проведенні якісних економічних та соціально-політичних реформ, які дозволять подолати монополізацію ринків, тінізацію економіки, корупцію, недосконалість судочинної та правоохоронної систем. Щодо АПК, необхідно вживати заходи для припинення аграрного рейдерства, розвитку сільськогосподарської інфраструктури, державної підтримки фермерських господарств тощо.

Метою даного дослідження є аналіз динаміки капітальних інвестицій та оцінка ролі держави в розвитку агропромислового комплексу України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В макроекономіці, при проведенні міждержавних порівнянь у визначенні рівнів інвестиційного забезпечення економік світу, використовується відносний показник валового нагромадження капіталу, або обсягів капітальних інвестицій до валового внутрішнього продукту. Сільське господарство у розвинених країнах не просто морально підтримується, а цільовим призначенням на нього виділяються досить великі кошти на прискорення темпів НТП, його техніко-технологічну модернізацію, зростання продуктивності праці, розв'язання соціальних та екологічних проблем [1]. Зважаючи на те, що до складу АПК входять підприємства різних сфер діяльності, які не завжди містять повні статистичні дані у відкритому доступі, зокрема, щодо обсягів доданої вартості, практичне обчислення такого показника для міжгалузевих порівнянь є проблематичним. Тому, в даному дослідженні було запропоновано використовувати наступний індикатор (1).

$$I_{З_{ВП}} = \frac{KI}{ВП} \times 100\%, \quad (1)$$

де KI , $ВП$ – відповідно, обсяги капітальних інвестицій та виробництва продукції протягом звітного періоду; $I_{З_{ВП}}$ – рівень інвестиційного забезпечення даного виду діяльності, відносно випуску продукції.

За своїм економічним змістом даний показник відображає, яка частка доходу галузі від випуску продукції спрямовується в подальший економічний розвиток та повинний максимізуватись. З іншої сторони, розглянутий індикатор $I_{З_{ВП}}$ ніяким чином не пов'язаний з наявними виробничими потужностями й не може характеризувати швидкість їх оновлення. З цією метою, в роботі пропонується використовувати співвідношення (2).

$$I_{З_{НА}} = \frac{KI}{НА} \times 100\%, \quad (2)$$

де HA – обсяг необоротних активів; $IЗ_{HA}$ – рівень інвестиційного забезпечення даного виду діяльності, відносно необоротних активів.

Напрямок оптимізації даного показника також є максимум. Для визначення взаємозв'язку між $IЗ_{ВП}$ та $IЗ_{HA}$, розділимо їх один на одний та отримаємо:

$$\frac{IЗ_{HA}}{IЗ_{ВП}} = \left(\frac{KI}{HA} \times 100\% \right) : \left(\frac{KI}{ВП} \times 100\% \right) = \frac{ВП}{HA} = K_{об,HA}, \quad (3)$$

де $K_{об,HA}$ – коефіцієнт обіговості необоротних активів.

З аналізу господарської діяльності відомо, що обіговість активів – це один з найважливіших показників ділової активності, який повинний прагнути до збільшення. Виходячи із цього, темпи зростання $IЗ_{HA}$ повинні перевищувати відповідні темпи зростання $IЗ_{ВП}$. В протилежному випадку, коефіцієнт $K_{об,HA}$ буде зменшуватись, а період обігу необоротних активів – зростати.

З урахуванням вищесказаного, проведемо порівняльний аналіз інвестиційного забезпечення підприємств агропромислового комплексу та економіки України в цілому за даними 2015–2019 рр., табл. 1.

Що стосується економіки України, то з табл. 1 можна побачити, що зростання обсягів капітальних інвестицій у 2015–2019 р. відбувалось випереджаючими темпами, відносно випуску продукції та необоротних активів, що є позитивним. За означений період показник $IЗ_{ВП}$ збільшився в 1,21 рази, а $IЗ_{HA}$ – в 2,01 рази. Вказані зміни носили якісний характер, за рахунок чого коефіцієнт обіговості необоротних активів також зріс з 0,87 до 1,44. В порівнянні з цим, аналогічні тенденції в АПК мали дещо інший характер. Відносне зростання інвестиційної активності тут спостерігалось лише до 2018 р. включно, після чого відбувся значний спад, майже до рівня 2015 р. Через низьку ефективність інвестиційної діяльності, темпи зростання випуску продукції поступались темпам зростання необоротних активів. Наслідком цього стало поступове скорочення коефіцієнту обіговості $K_{об,HA}$ з 2,91 до 2,24. Для визначення причин вказаного явища, розглянемо більш детально основні та допоміжні види економічної діяльності, що входять до складу АПК.

До основних видів діяльності, в даному випадку, відносяться сільське та рибне господарство, виробництво харчових продуктів та оптова й роздрібна торгівля продуктами харчування. Відповідні вхідні та розрахункові дані наведені в табл. 2.

Як видно з табл. 2, за динамікою та рівнем забезпеченості капітальними інвестиціями, підприємства АПК основних видів діяльності не поступались середнім по економіці показникам. Однак, характер цих змін мав між собою певні відмінності:

- інтенсивні зрушення внаслідок інвестиційної діяльності мали місце в оптовій та роздрібній торгівлі, де коефіцієнт обіговості необоротних активів зріс з 2,7 до 3,3;

- у виробництві харчових продуктів рівень ділової активності $K_{об,HA}$ залишався на постійному рівні, в межах від 3,3 до 3,5;

- підприємства сільського та рибного господарства уповільнили обіг капіталу з 2,4 до 1,6. Це означає, що додаткові обсяги капітальних інвестицій не приносили належної віддачі у вигляді випуску продукції.

На частку основних видів діяльності в АПК приходилось 93–95% від загального обсягу капітальних інвестицій, 93–94% від випуску продукції та 90–91% від наявних необоротних активів. Саме тому, низька ефективність інвестиційної діяльності у сільському господарстві вплинула негативним чином на весь сектор.

Щодо допоміжних видів діяльності, результати розрахунків за ними наведені в табл. 3.

Одразу необхідно відмітити низький рівень інвестиційного забезпечення у виробництві агрохімічної продукції, де у 2019 р. $IЗ_{ВП}$ = 1,9%, а $IЗ_{HA}$ = 4,0%. Ситуація погіршувалась тим, що навіть у фактичних цінах кожного року, спостерігалось значне падіння виробництва. Так, у 2018 р. скорочення випуску продукції склало близько 57% від рівня 2015 р., або 21827 млн. грн. В таких умовах, підприємства з виробництва добрив, пестицидів та іншої агрохімічної продукції не мали власних джерел для розширеного відтворення виробничих потужностей. Низький рівень інвестиційної активності також мав місце в оптовій торгівлі сільськогосподарськими ма-

Таблиця 1

Порівняльний аналіз інвестиційного забезпечення підприємств АПК та економіки України у 2015–2019 рр.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Разом по економіці					
Капітальні інвестиції, млн грн	213478	281668	359160	471116	524474
Випуск продукції, млн грн	3449880	4217826	5328975	6207688	6981864
Необоротні активи, млн грн	3960149	4212813	4303283	4584316	4844513
$IЗ_{ВП}$	6,2%	6,7%	6,7%	7,6%	7,5%
$IЗ_{HA}$	5,4%	6,7%	8,3%	10,3%	10,8%
Разом по АПК					
Капітальні інвестиції, млн грн	52942	80595	98094	122596	111342
Випуск продукції, млн грн	1024029	1111824	1368881	1511482	1624540
Необоротні активи, млн грн	352136	434717	536515	608357	725536
$IЗ_{ВП}$	5,2%	7,2%	7,2%	8,1%	6,9%
$IЗ_{HA}$	15,0%	18,5%	18,3%	20,2%	15,3%

Таблиця 2

Інвестиційне забезпечення підприємств АПК основних видів діяльності у 2015–2019 рр.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Сільське та рибне господарство					
Капітальні інвестиції, млн грн	29015	49552	63317	65617	59364
Випуск продукції, млн грн	402994	459077	504851	592794	615358
Необоротні активи, млн грн	168729	215772	269323	325583	385581
$IЗ_{ВП}$	7,2%	10,8%	12,5%	11,1%	9,6%
$IЗ_{НА}$	17,2%	23,0%	23,5%	20,2%	15,4%
Виробництво харчових продуктів					
Капітальні інвестиції, млн грн	14405	18901	19325	30747	30823
Випуск продукції, млн грн	378612	444790	590073	617317	638455
Необоротні активи, млн грн	108542	122727	142140	162537	193829
$IЗ_{ВП}$	3,8%	4,2%	3,3%	5,0%	4,8%
$IЗ_{НА}$	13,3%	15,4%	13,6%	18,9%	15,9%
Оптова та роздрібна торгівля продуктами харчування					
Капітальні інвестиції, млн грн	5691	8461	8232	18740	13697
Випуск продукції, млн грн	114752	127112	196264	216400	264580
Необоротні активи, млн грн	42584	54611	70593	60718	80604
$IЗ_{ВП}$	5,0%	6,7%	4,2%	8,7%	5,2%
$IЗ_{НА}$	13,4%	15,5%	11,7%	30,9%	17,0%

Таблиця 3

Інвестиційне забезпечення підприємств АПК допоміжних видів діяльності у 2015–2019 рр.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Виробництво агрохімічної продукції					
Капітальні інвестиції, млн грн	609	505	356	742	493
Випуск продукції, млн грн	38274	25767	17435	16446	25344
Необоротні активи, млн грн	7965	8649	11628	13100	12265
$IЗ_{ВП}$	1,6%	2,0%	2,0%	4,5%	1,9%
$IЗ_{НА}$	7,6%	5,8%	3,1%	5,7%	4,0%
Виробництво машин і устаткування для харчової промисловості					
Капітальні інвестиції, млн грн	82	147	305	277	157
Випуск продукції, млн грн	2082	2591	3811	4154	4129
Необоротні активи, млн грн	565	605	739	970	1023
$IЗ_{ВП}$	4,0%	5,7%	8,0%	6,7%	3,8%
$IЗ_{НА}$	14,6%	24,3%	41,3%	28,6%	15,4%
Оптова торгівля сільськогосподарською сировиною					
Капітальні інвестиції, млн грн	2940	2630	4418	4658	5989
Випуск продукції, млн грн	74878	35592	46255	55064	67738
Необоротні активи, млн грн	18427	26902	34305	36976	44457
$IЗ_{ВП}$	3,9%	7,4%	9,6%	8,5%	8,8%
$IЗ_{НА}$	16,0%	9,8%	12,9%	12,6%	13,5%
Оптова торгівля сільськогосподарськими машинами й устаткуванням					
Капітальні інвестиції, млн грн	138	312	1552	1209	282
Випуск продукції, млн грн	5094	7014	10193	9306	8936
Необоротні активи, млн грн	2500	2366	4609	5102	4250
$IЗ_{ВП}$	2,7%	4,5%	15,2%	13,0%	3,2%
$IЗ_{НА}$	5,5%	13,2%	33,7%	23,7%	6,6%

шинами й устаткуванням. Різке погіршення відбулось саме за підсумками 2019 р., коли $IЗ_{ВП} = 3,2\%$, а $IЗ_{НА} = 6,6\%$.

Що стосується ефективності господарської діяльності, то найбільше падіння ділової активності за показником обіговості мало місце в оптовій торгівлі

сільськогосподарською сировиною. Тут $K_{ОБ,НА}$ зменшився з 4,1 до 1,5. Аналогічна негативна тенденція спостерігалась у виробництві агрохімічної продукції, де $K_{ОБ,НА}$ зменшився 4,8 до 2,1. За іншими допоміжними видами діяльності ситуація носила приблизно сталий характер.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити наступні висновки що у 2019 р. на підприємствах АПК, на відміну від всієї економіки, спостерігалось значне скорочення фінансування капітальних видатків. В перспективі це може призвести до циклічних коливань в галузі, що є небажаним.

Науковою новизною даної роботи є подальший розвиток методології оцінки інвестиційного забезпечення підприємств агропромислового комплексу України на основі міжгалузевих порівняльного аналізу, що на відміну від існуючих дозволяє визначити не лише кількісний бік вивчаємого явища, але й виконувати оцінку ефективності впровадження інвестицій на основі показників ділової активності та дозволяє обґрунтовувати пріоритети державної підтримки підприємств основних та допоміжних видів діяльності.

Бібліографічний список:

1. Гальцова О.Л. Державна підтримка інноваційного розвитку в сільському господарстві з використанням механізму ресурсного потенціалу. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 38. С. 441–445.
2. Абрамович І.В. Інвестування в аграрний сектор економіки України : проблеми та напрями їх вирішення. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2007. № 1. С. 7–9.
3. Панасюк О.Б. Залучення інвестицій в аграрний сектор економіки. *Економіка АПК*. 2010. № 6. С. 51–53.
4. Скидан О.В. Інвестиції в аграрний сектор економіки як основа формування продовольчої безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 18. С. 6–8.
5. Чорний Р.В. До питання залучення інвестиційних ресурсів в АПК України. *Галицький економічний вісник. Аграрні та екологічні проблеми економіки*. 2009. № 2. С. 177–180.
6. Łuczka W., Kalinowski S., Shmygol N. (2021) Organic farming support policy in a sustainable development context: A Polish case study. *Energies* 2021, 14, 4208.
7. Мацибора Т.В. Інвестиційна привабливість аграрного сектору України: регіональний аспект. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 49–55.
8. Михайлов А.М. Методичні підходи та система показників визначення інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2016. № 12. С. 76–83.

References:

1. Galtsova, O.L. (2019) Derzhavna pidtrymka innovatsiino-ho rozvytku v silskomu hospodarstvi z vykorystanniam mekhanizmu resursnoho potentsialu [State support for innovative development in agriculture using the resource potential mechanism]. *Market infrastructure*, 38, 441–445. (in Ukrainian)
2. Abramovich, I.V. (2007) Investuvannya v ahraryni sektor ekonomiky Ukrainy : problemy ta napriamy yikh vyrishennia [Investing in the agricultural sector of the Ukrainian economy: problems and directions of their solution]. *State and regions. Series: Economics and entrepreneurship*, 1, 7–9. (in Ukrainian)
3. Panasyuk, O.B. (2010) Zaluchennia investytsii v ahraryni sektor ekonomiky [Attracting investment in the agricultural sector of the economy]. *Agribusiness economics*, 6, 51–53. (in Ukrainian)
4. Skidan, A.V. (2013) Investytsii v ahraryni sektor ekonomiky yak osnova formuvannia prodovolchoi bezpeky derzhavy [Investments in the agricultural sector of the economy as a basis for the formation of food security of the state]. *Investment: practice and experience*, 18, 6–8. (in Ukrainian)
5. Cherny, R.V. (2009) Do pytannia zaluchennia investytsiinykh resursiv v APK Ukrainy [On the issue of attracting investment resources in the agro-industrial complex of Ukraine]. *Galician economic bulletin. Agricultural and environmental problems of the econom*, 2, 177–180. (in Ukrainian)
6. Łuczka, W., Kalinowski, S., Shmygol, N. (2021) Organic farming support policy in a sustainable development context: A Polish case study. *Energies* 2021, 14, 4208.
7. Matsibora, T.V. (2018) Investytsiina pryvablyvist ahrarynoho sektoru Ukrainy: rehionalnyi aspekt [Investment attractiveness of the agricultural sector of Ukraine: regional aspect]. *Agribusiness economics*, 3, 49–55. (in Ukrainian)
8. Mikhailov, A.M. (2016) Metodychni pidkhody ta systema pokaznykiv vyznachennia investytsiinoho klimatu v ahrarynomu sektori ekonomiky [Methodological approaches and system of indicators for determining the investment climate in the agricultural sector of the economy]. *Agribusiness economics*, 12, 76–83. (in Ukrainian)